

Fecr Yayınları: 817

**FETVA EMİNİ GEDİZLİ MEHMED EFENDİ'NİN (1752-1837)
ESERLERİ ÜZERİNE YAZILAN TAKRİZLER**

Dr. Yasin ERDEN

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
NY MATBAACILIK YAYINCILIK
KAĞITÇILIK TİC. VE SAN. LTD. ŞTİ.
Ostim OSB Mh. 1250 Cd. No: 24 Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0533) 591 86 17 (Sertifika no: 50732)

1. Baskı: Nisan 2024

ISBN: 978-625-6602-71-7

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SANAYİ ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

FETVA EMİNİ
GEDİZLİ MEHMED EFENDİ'NİN (1752-1837)
ESERLERİ ÜZERİNE YAZILAN
TAKRİZLER

Dr. Yasin ERDEN

Ankara 2024

Dr. Yasin ERDEN

Aslen Antalyalı olan Erden, 1985 yılında İstanbul Beyoğlu'nda doğdu. 2011 yılında Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nden mezun oldu. 2015 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalında "İstibdâl Risâleleri Bağlamında Vakıfta İstibdâl Meselesi" isimli tezini savunarak yüksek lisansını tamamladı. Aynı yıl İstanbul Dini Yüksek İhtisas Eğitim Merkezinden mezun oldu. 2015-2018 yılları arasında Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde araştırma görevlisi olarak görev yaptı. 2021 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı İslam Hukuku Bilim Dalında "Osmanlı Vakıf Hukukunda İstibdâl (XVI. ve XVIII. Yüzyıllar Arası)" adlı çalışmasıyla doktoraasını tamamladı. Halen Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Hukuku Anabilim Dalında öğretim üyesi olan Erden'in, yayınlanmış birçok makale ve kitap bölümü türü çalışmaları bulunmaktadır. Arapça ve İngilizce bilen Erden, üç çocuk babasıdır.

TEŐEKKÜR

Bu çalıőmam hakkında kıymetli yönlendirmelerde bulunan
Prof. Dr. Süleyman KAYA hocama
teőekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	9
GİRİŞ	13
A. Araştırma ve İnceleme	15
1. Literatür Değerlendirmesi	15
2. Gedizli Mehmed Efendi'nin Hayatına Genel Bir Bakış	16
3. Takrizlerin Nüshaları	19
4. Takrizlerin Aidiyeti	22
5. Takrizlerin Yazılış Tarihi	23
6. Takrizlerin Önemi	25
7. Takriz Yazılan Eserler ve Takriz Yazarları	27
8. Tahkikte Takip Edilen Yöntem	41
B. Tahkikli Metin	43
٤٧٣ و/ بیان بعض التقریضات	٤٣
٤٧٤ و/ [أ] هو علی جامع الفصولین	٤٣
١. السيد محمد عطاء الله النقيب على الأشراف بدار السلطنة السنية. [٤٣]	٤٣
٢. دُرِّي زاده السيد عبد الله النقيب على الأشراف بدار السلطنة السنية. [٤٤]	٤٤
٣. السيد محمد مُنيب القاضي بدار السلطنة العلية سابقا. [٤٥]	٤٥
٤. السيد عبد الرحيم حفيد مصطفى العاكف المدرس بمُوصلة السليمانية. [٤٦]	٤٦
٥. محمد عارف بن أحمد عطاء الله المفتي هو ووالده في الدولة العلية الأبدية سابقا. [٤٧]	٤٧
٦. أمين باشا زاده محمد أمين القاضي بالعسكر المنصور بولاية أناطولي فيما عَبرَ. [٤٧]	٤٧
٧. أحمد الخطيب [مفتي الحنفية في بغداد دار السلام سنة ١٢٢٩]. [٤٨]	٤٨
٨. المُلا عبد الفتاح المدعو بمُفتي زاده. [٤٩]	٤٩
[ب] وهذه على فيض الكرم في نقول فتاوى عبد الرحيم	٥١
١. السيد محمد عطاء الله الحسيني النقيب على السادة الأشراف بدار السلطنة السنية. [٥١]	٥١
٢. السيد محمد منيب العيتابي القاضي بدار السلطنة السنية. [٥٢]	٥٢
٣. محمد صالح أفندي زاده أحمد أسعد. [٥٢]	٥٢
٤. السيد إبراهيم عصمت القاضي بعساكر روم ألي سابقا. [٥٣]	٥٣
٥. الحاج محمد حفيد بن الحاج مصطفى عاشر القاضي بعسكر أناطولي سابقا. [٥٤]	٥٤

[ت] هذه على ميزان الفتاوى ----- ٥٦

١. السيد محمد عطاء الله.----- ٥٦

٢. محمد عارف القاضي بعسكر روم ألي سابقا.----- ٥٦

٣. السيد محمد منيب القاضي في الماضي بدار السلطنة السنية.----- ٥٧

٤. دُرِّي زاده السيد عبد الله النقيب على الأشرف.----- ٥٧

٥. أمين باشا زاده محمد أمين القاضي بعسكر أناطولي سابقا.----- ٥٨

٦. محمط طاهر القاضي بعسكر أناطولي.----- ٥٨

٧. أحمد مختار القاضي بعسكر روم ألي.----- ٥٩

[ث] وهذه على سمحة الأبرار----- ٦٠

١. دُرِّي زاده السيد عبد الله.----- ٦٠

٢. محمد عارف.----- ٦٠

٣. عبد الرحيم بن إسماعيل بن مصطفى العاكف الآماسي.----- ٦١

[ج] وهذه مما كتب على مُرتب الأشباه في بغداد دار السلام----- ٦٤

١. عبد القادر صدقي بن عبيد الله بن صبغة الله الحيدري.----- ٦٤

٢. اسم الكاتب غير مذكور.----- ٦٥

٣. سليمان السويدي.----- ٦٧

[ح] هذه على مرتب فوائد الزينية----- ٦٩

٤٧٨ و/ [١]. تقرير مولانا شيخ الإسلام [محمد زين العابدين] أفندي.----- ٦٩

[٢]. تقرير مولانا [السيد مصطفى عزت] قاضي عسكر روم ألي.----- ٧٠

[٣]. تقرير مولانا شيخ الإسلام سابقا محمد عارف أفندي [بن المرحوم المبرور الحاج

أحمد عطاء الله أفندي].----- ٧١

[٤]. تقرير مولانا مفتي الحرمين الشريفين [عبد الرحيم بن إسماعيل بن مصطفى

العاكف الآماسي].----- ٧٢

[خ] هداية شرعي إيجون تقريرتات----- ٧٥

١. مكي زاده مصطفى عاصم.----- ٧٥

٢. السيد عبد الله دري زاده.----- ٧٥

- ٧٦-----٣. السيد الحاج محمد زين العابدين حفيد زاده].
- ٧٧-----٤. محمد عارف بن أحمد عطاء الله المفتي هو ووالده في الدولة العلية سابقا].
- ٧٨ -----٥. الحاج خليل القاضي بعسكر روم ألي].
- ٧٩-----٦. صدقي زاده أحمد رشيد القاضي في الماضي بعسكر روم ألي].
- ٨٠-----٧. الحاج حافظ أحمد كاملي القاضي بعسكر روم ألي سابقا].
- ٨٠-----٨. عاطف زاده محمد جلال الدين المتشرف برتبة صدارت أناطولي].
- ٨١-----٩. السيد مصطفى أديب القاضي بعسكر روم ألي سابقا].
- ٨٢-٨٣-----١٠. محمد سعدا القاضي في الماضي بالمدينة المنورة المتشرف برتبة صدارت روم ألي].
- ٨٣ -----١١. خليل باشا زاده عارف القاضي بعسكر أناطولي سابقا].
- ٨٣ -----١٢. محيي زاده السيد محمد أسعد المتشرف برتبة صدارت أناطولي].
- ١٣] شيعي زاده عبد الوهاب الحسيني النقيب على الأشراف القاضي بعسكر أناطولي
٨٤-----سابقا].
- ٨٥-----١٤. محيي حفيد بييري زاده القاضي بعسكر أناطولي].
- ١٥] الحاج مصطفى بهجت المتشرف بمخدمة رئاسة الأطباء برسة قضاء دار الخلافة
الكبرى].
- ٨٦ -----١٦. السيد محمد صديق].
- ٨٧ -----١٧. الفقير الشهير بقاضي زاده محمد طاهر القاضي بدار السلطنة السنية سابقا].

SONUÇ----- 91

KAYNAKÇA----- 93

Ek 1: Takriz Metinlerinin İlk Varağı----- 97

Ek 2: Takriz Metinlerinin İkinci Varağı ----- 98

Ek 3: Takriz Metinlerinin Son Varağı----- 99

ÖN SÖZ

Bu çalışma iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırma ve inceleme yapılmış olup takriz metinlerinin aidiyeti, nüshaları, yazılış tarihleri ve takriz yazılan eserler ile takriz yazarları gibi bazı konulara yer verilmektedir. İkinci bölümde ise takriz metinlerinin tahkikli neşri sunulmaktadır. Araştırma ve inceleme bölümünde en çok üzerinde durulan hususlardan birisi, takriz yazan ulemanın tespitidir. Bu hususta uzun bir araştırma yapılarak haklarında bilgi bulunanlara dair detaylı açıklamalar zikredilmiştir. Takrizlerin tamamı, *Mecmûa-i Fetâvâ-yı Bâlizâde* isimli mecmuada yer almakla beraber *Mîzânü'l-fetâvâ* isimli fetva mecmuası üzerine yazılan takriz dışında kalan takriz metinleri, eserlerin bazı müstakil nüshalarında da kayıtlıdır. Bu minvalde tahkikli neşirde *Semhatü'l-ibrâr*, *Hidâye Şerhi* ile *Mürettebü'l-Eşbâh* üzerine yazılan takrizler iki nüsha üzerinden, *Câmi'u'l-füsûleyn* ile *Mürettebü Fevâidi'z-Zeyniyye* üzerine yazılan takrizler üç nüsha üzerinden, *Fezû'l-kerâm fi Nükûl-i Fetâva Abdürrahûm* üzerine yazılan takrizler ise dört nüsha üzerinden mukabele edilerek en doğru metnin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Ayrıca tahkikli neşirde okuyucuya kolaylık sağlayan bazı uygulamalar ortaya konmuştur. Metin içerisinde zikredilen takriz yazarlarının isimlerinin başlık olarak köşeli parantez içerisinde metin girişlerine yazılması bunlardan bir tanesidir.

GİRİŞ

Hanefi hukuk ekolünün temel eserlerine yönelik tertib, nü-kûl ve tebvîb türü çalışmalar ortaya koyan fakihlerden birisi, Osmanlının son dönemlerinde yaşamış etkili bir fakih Fetva Emini Gedizli Mehmed Efendi'dir. O, *Fevâidi'z-Zeyniyye*, *Fetâva Abdürrahîm*, *Mîzânü'l-fetâvâ*, *Hidâye*, *Câmi'u'l-füsûleyn*, *Eşbâh* ve *Semhatü'l-ibrâr* isimli eserler üzerine tertib, nü-kûl ve tebvîb yönünden katkı sağlamıştır. Onun zikri geçen türde kaleme aldığı çalışmalar, dönemin önemli uleması tarafından takdirle karşılanmıştır. Osmanlı devletinde şeyhülislam, kazasker ve nakibüleşraf gibi üst kademede görev almış kimi ulema, Gedizli'nin eserleri hakkında takrizler yazarak bunların ilim erbabı nezdinde öne çıkarılmasını sağlamışlardır.

Gedizli'nin katkısı sonucu yeni bir şekle bürünen bu eserlerden *Hidâye Şerhi* üzerine on yedi, *Camii'l-füsûleyn* üzerine sekiz, *Mîzânü'l-fetâvâ* üzerine yedi, *Feyzü'l-kerim fi Nukûl-i Fetâvâ Abdürrahim* üzerine beş, *Mürettebü Fevâidi'z-Zeyniyye* üzerine dört, *Semhatü'l-ibrâr* ile *Mürettebü'l-Eşbâh* üzerine ise üç adet takriz kaleme alınmıştır.

Bu çalışma Gedizli Mehmed Efendi'nin eserlerine yazılan takriz metinlerinin tahkikli neşrini sunmaktadır. Ayrıca takriz yazarlarının kimler olduğunun tespiti, takriz metinlerinin nüshalarını tanıtmak ve takriz metinlerinin yazım tarihi hakkında bazı tespitler gibi birtakım önemli konular, çalışmanın başlıkları arasında yer almaktadır. Son olarak bu çalışmanın tahkikli neşir kısmında İSAM tahkik esasları benimsenmiş, dipnot atfı sistemi olarak ise İSNAD kullanılmıştır.